

Mammoetvondsten in Nederland

D. Mol

SUMMARY:

Fossil mammals have been found in the Netherlands at several places, mainly the great rivers Rijn, Lek and Maas and the bottem of the North Sea (Bruine bank, Doggersbank). For all mammothbones and tooth have been found. In this article some notes are given about mammothbones, wich are find together with those from *Coelodonta antiquitatis*, *Bison priscus*, *Equus caballus* etc. There is also a list given from fossil mammals who are found at the bottem of the North Sea from *Kortenbout van der Sluys*, 1971 (Bruine Bank), here are bones found from three ages, a Weichselian a Villafranchian and a Holocene fauna.

INLEIDING

Vondsten van Pleistocene landzoogdieren zijn in ons land verre van zeldzaam. Werkzaamheden aan de grote rivieren, groeven en natuurlijk de Noordzee (Bruine bank, Doggersbank) de Zeeuwse wateren (Oosterschelde) leverden en leveren nog steeds enorme hoeveelheden fossielen van zoogdieren. Vele van deze fossielen komen in grote musea terecht. Om als amateur-geoloog aan deze fossielen te komen en dan bedoel ik hier vooral de grotere beenderen en kiezen, moet men over een gevulde portemonnee beschikken. De kleinere, meest zeldzamere stukken (zoals beenderen van de voeten) is nog wel het een en ander te verzamelen op de storthopen bij verschillende werkzaamheden. De meeste van de beenderen die opgebaggerd c.q. opgevist worden zijn afkomstig van de mammoet, deze zijn groot, waardevol en vallen gauw op. De kleinere worden hierbij over het hoofd gezien, wat zeer jammer is. Ze zijn zeer belangrijk.

Het Pleistoceen heeft in Nederland zeker vijftig soorten fossiele landzoogdieren opgeleverd. Van aap (*Macaca florentina* (COCCHI) tot de Mastodont (*Anancus arvernensis* (CROIZET ET JOBERT).

Maar meer dan vijftig percent van de beenderen die aan het daglicht gebracht worden behoren tot de Mammoet *Mammuthus* (*Mammuthus*) *primigenius* (BLUMENBACH) waar over ik het in dit werkje het een en ander wil vertellen.

VINDPLAATSEN

Voor vindplaatsen waar fossiele landzoogdierbeenderen gevonden kunnen worden kan men het beste beginnen bij baggerwerkzaamheden langs de Rijn, Waal, Lek, Maas en de IJssel. Voortdurend is men wel ergens bezig de waterloop te verbreden, te verdiepen of te verleggen. Of bij werkzaamheden voor de aanleg van recreatieplaatsen. Vaak vallen als eerste de grote beenderen op van de reusachtige mammoet, en niet te vergeten de kiezen. Vaak worden bij zulke werkzaamheden beenderen gevonden van een bepaald gezelschap:

- a) de mammoet, *Mammuthus* (*M.*) *primigenius* (BLUM.)
- b) de wisent, *Bison priscus* (BOJ.)
- c) de harige neushoorn, *Coelodonte antiquitatis* (BLUM.)
- d) het reuzenhert, *Megaloceros giganteus* (BLUM.)
- e) het rendier, *Rangifer tarandus* L.
- f) het rund, *Bos primigenius* BOJ
- g) het paard, *Equus caballus* L.
- h) het wilde zwijn, *Sus Scrofa* L.

Af en toe springt er dan een zeldzamere vondst te voorschijn van b.v.
i) de grottenbeer, *Ursus spelaeus* ROSENM. ET HEINR.

j) de grottenhyena, *Crocota crocuta spelaea* (GOLDF.) Een fauna als boven beschreven werd op verschillende plaatsen, waar baggerwerkzaamheden waren, aangetroffen. Bij Giesbeek, Lathum, Meggen, Gorkum, alle aan de grote rivieren. En dan de Noordzee, hoofdzakelijk de Bruine Bank leverde een enorme hoeveelheden beenderen, opgevist door vissers. Maar de fauna hier was veel uitgebreider.

KORTENBOUT VAN DER SLUYS, 1971, trof er verschillende fauna's aan, t.w.:

Een Weichselien fauna:

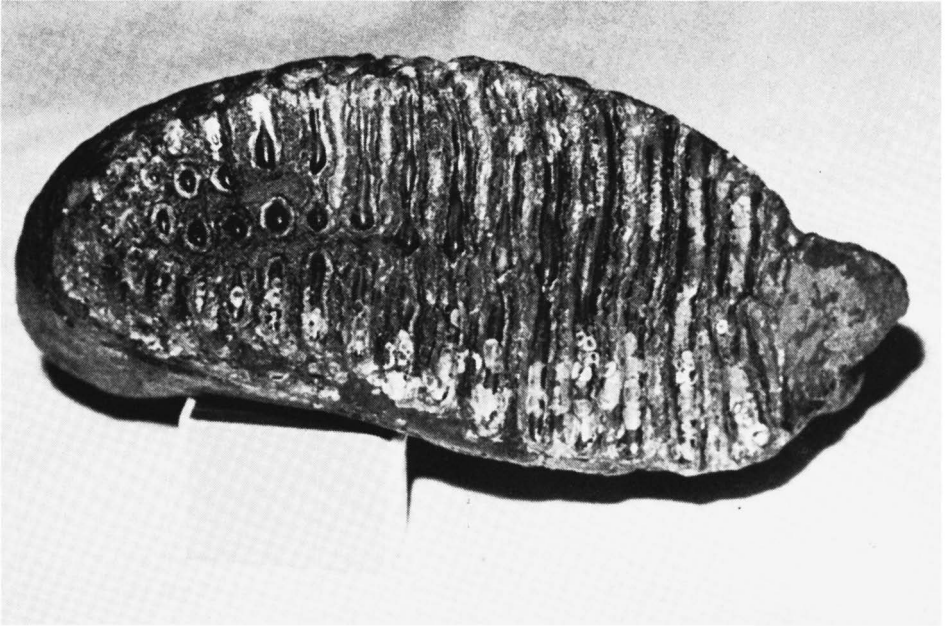
grottenleeuw, *Panthera spelaea* (GOLDF.)
grottenhyena, *Crocota crocuta spelaea* (GOLDF.)
grottenbeer, *Ursus spelaeus* ROSENM. ET HEINR.
mammoet, *Mammuthus (Mammuthus) primigenius* (BLUM.)
harige neushoorn, *Coelodonta antiqunitatis* (BLUM.)
paard, *Equus caballus* L.
rendier, *Rangifer tarandus* (L.)
reuzenhert, *Megaloceros giganteus* (BLUM.)
steppenwisent, *Bison priscus* (BOJ.)
muskusos, *Ovibos moschatus* (ZIMM.)

Een Villafranchien fauna:

olifant: *Mammuthus (Archidiskodon) meridionalis* (NESTI)
neushoorn, *Dicerorhinus etruscus* (FALC.)
paard, *Equus cf. robustus* POMEL

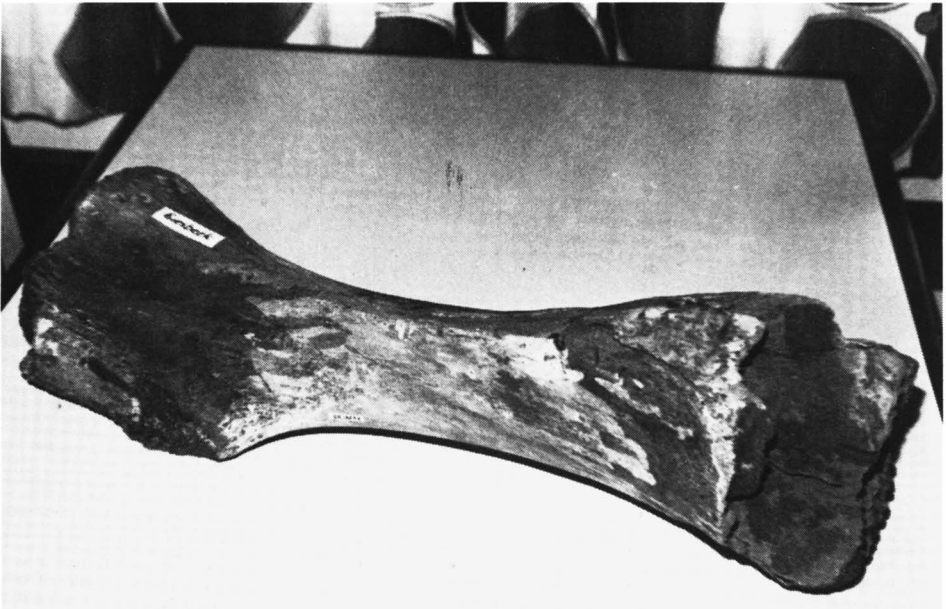

Foto 1: Rugwervel van Mammoet.
Kollektie: D. Mol. Opgevist in de Noordzee, Bruine Bank.

Foto II: Molaar van Mammoet.
Kollektie: D. Mol. Opgevist in de Noordzee, Bruine Bank.

Foto III: Opperarmbeen van Mammoet.
Kollektie: D. Mol. Opgebaggerd uit de IJssel bij Giesbeek (Gem. Angerlo)

Een Holocene fauna:

mens, *Homo sapiens* L.
hond, *Canis familiaris* L.
oerrund, *Bos primigenius* BOJ.

Tot slot nog enige zoogdieren waarvan twijfel bestaat of ze tot de weichselien fauna of de holocene fauna behoren:

bruine beer, *Ursus arctos* L.
wolf, *Canis lupus* L.
Otter, *Lutra lutra* (L.)
herten: *Cervus elaphus* L. en *Alce alces* (L.)
wild zwijn, *Sus scrofa* L.

AANTEKENINGEN BIJ DE MAMMOET

Voorkomen:

Zoals gezegd zijn vondsten van de mammoet verre van zeldzaam. In geheel Europa heeft de mammoet een enorme verbreiding gehad.

In Midden-Europa hebben enorme kudden mammoeten gezworven. Uit verschillende vondsten in Midden- en Zuid-Europa heeft men kunnen vaststellen dat op een vierkante kilometer circa 10-15 mammoeten hebben geleefd.

Ook in Frankrijk en Spanje zijn verschillende sporen gevonden die er op wijzen dat de mammoet ook daar geweest is. Niet alleen overblijfselen, maar ook prachtige tekeningen op wanden van grotten, waar onze verre voorvaderen de zoogdieren afbeeldden.

Levenswijze:

De mammoet leefde op de toendra's en de steppen, veelal in kudden. Veelal vergezeld van de harige neushoorn en de steppenwisent. Als voedsel diende hoofdzakelijk gras, dat ze door middel van hun enorme slag tanden onder de sneeuw weg haalden. Verder bladeren van struiken en heesters en van wilgen.

Voor het einde van de IJstijd was de mammoet in Nederland uitgestorven.

Met de modernste dateringmethoden (C14) heeft men van vondsten uit Siberië van 12.000 jaren kunnen dateren. Hieruit zou men kunnen concluderen dat de mammoeten bij het naderen van het einde van de IJstijd meer naar het noorden getrokken zijn.

Door talrijke, praktisch complete kadavers van de mammoet in het eeuwig bevroren Siberië zijn we zeer goed onderwezen hoe dit reusachtige zoogdier er uit gezien heeft. Zeer bekend zijn de kadavers gevonden en geborgen in BEREZOVKA 1901 en van LJACHOV 1941, beide in Rusland. Ook in Alaska zijn kadavers gevonden van de mammoet.

De mammoet had een schouderhoogte van circa 4 meter, een dikke vacht met lange haren van 20 tot 30 cm. lengte, die hem beschutte tegen de gure koude die er in de ijstijd heerste. De kleur van de haren was zeer verschillend, op de rug van boven naar beneden donkerbruin tot roodbruin. Onder de buik zwakgeel. Onder zijn huid had hij een dikke vetlaag van circa 8-9 cm. Zijn bochel op zijn rug diende als vetopslagplaats voor slechtere tijden. De slurf die hij bezat leek enorm veel op die van de recente olifanten, een verschil is dat die van de mammoet dicht behaard was. De slag tanden die de mammoet bezat konden zeker vier meter lang worden. Een zeker punt is dat hij hem gebruikte voor het 'wegvegen' van de sneeuw om bij de begroeiing van de toendra te komen.

Nog een typisch koude aanpassing van de mammoet zijn de kleine oren die hij had, in tegenstelling tot de recente Afrikaanse en Indische olifant.

Voor wat de enorme vondsten van de Noordzee betreft verwijs ik naar het werk van MULDER; Enkele kanttekeningen bij de bottenvondsten van de Noordzeeboodem, in Grondb. en Hamer, no. 3, juni 1975, pp. 68-75.

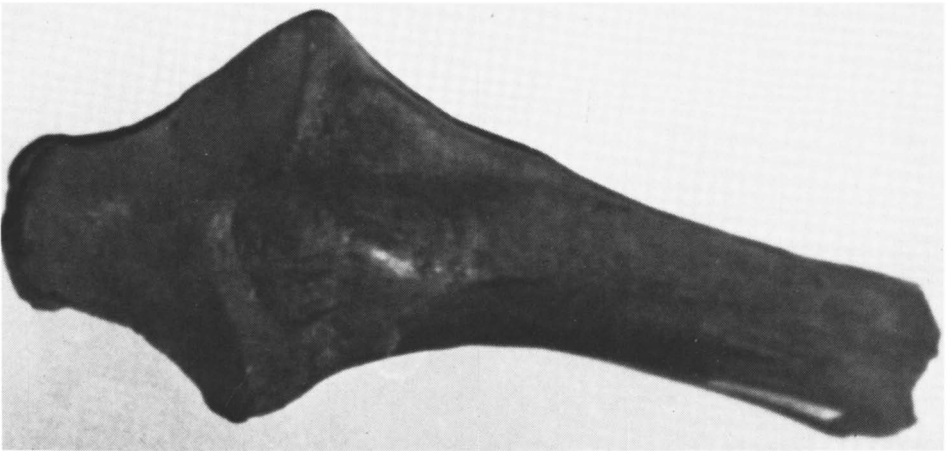
LITERATUUR:

- 1 Abel, O. - Lebensbilder der Vorzeit. Jena 1922.
- 2 Anonymus, - Mammoetbeenderen gevonden bij Giesbeek, Graafschapbode 24 sept. 1971. (Krantenbericht).
- 3 Anonymus, - Bruine Bank in Noordzee wijst geologen weg naar Prehistorisch leven. Grondboor en Hamer, no. 4 aug. 1973, pp. 114-116.
- 4 Augusta, J. en Burian, Z. - Das Buch von den Mammuten Artia, 1962.
- 5 Kortebout van der Sluys, G. - De Olifanten uit het pleistoceen van Nederland. Leidse Geol. Meded. Deel 20, pp. 135-142, 1955.
- 6 Kortebout van der Sluys, G. - in: L. P. Louwe Kooijmans, Mesolithic Bone and from the Netherlands, Berichten v. R.O.B., 20-21, 1970-1971, pp. 69-70.
- 7 Mol, D. - De Nederlandse fossiele landzoogdieren, De Trilobiet, 1972, 3-3 pp. 47-72.
- 8 Mol, D. - Bespreking van enkele vindplaatsen waar fossiele landzoogdieren worden gevonden. De Trilobiet 1972, 3-2, pp. 40-46.
- 9 Mol, D. - Botten van de Bruine Bank, De trilobiet, 1971 2-1, pp. 3-4.
- 10 Mulder, J. - Enkele kanttekeningen bij de bottenvondsten van de Noordzee bodem. Grondb. en Hamer, no. 3, juni 1975, pp. 68-75.
- 11 Rutten, L. M. R. - Die Diluvialen Säugetiere der Niederlande. Dissertatie, 1909.
- 12 Vlerk, I. M. van der en Florschütz, F. - Nederland in het Ijstijdvak. Utrecht 1949.

**Foto IV: Scheenbeen van Mammoet.
Kollektie: D. Mol. Opgebaggerd te Gorkum (Betuwe).**

**Foto V: Onderarm van Mammoet.
Kollektie: D. Mol. Gevonden te Amerongen.**

Tot slot wil ik de Heer G. Kortenbout van de Sluys (Leiden) hartelijk danken voor het kritisch doornemen van dit opstel, en de Heer G. van Veluw (Bellingwolde) voor het maken van de foto's.